

1. Stadier på livets vej – Søren Kierkegaard

Fra Søren Jessen: Forvandlingen, 2017. Baseret på Isak Winkel Holms oversættelse af Kafkas fortælling.

- Søren Kierkegaard (1813-55) er stamfader til en stor del af eksistensfilosofien.
- Hans værker bliver oversat til tysk mellem 1900 og 1920. Herefter til fransk og engelsk. Siden har hans værker sat sine spor verden over.
- Det nye ved Søren Kierkegaard er, at han bevidst tager udgangspunkt i den enkelte eksistens og lader den gå forud for alt andet.

- Kierkegaards grundsætning er, at subjektiviteten er sandheden. Det betyder, at når det gælder det enkelte individs valg og selvforhold, er der ikke sikre svar. Kierkegaard er helt med på, at objektivitet er både godt og nyttigt i naturvidenskaben og teknikken.
- Det særlige ved Kierkegaards meget store forfatterskab er, at de fleste af værkerne er skrevet under pseudonym. Disse pseudonymer repræsenterer et stadie eller en bestemt måde at leve og forstå livet på.
- Stadier skal ikke forstås som udviklingstrin med en progression, der handler om personlig dannelse eller modning.
- Skifter en person stadie, sker det gennem et eksistentielt *spring*, dvs. ikke gennem en bestemt psykologisk modning, men ved et valg, hvor individet vælger at virkeliggøre sig selv.
- En spidsborger er en person, der ikke er trådt i karakter og ikke har virkeliggjort sin eksistens. I stedet lever denne, som 'man' gør. Vedkommende lader sig definere af de andre.
- En æstetiker lever og ånder for oplevelser. Æstetikerer er selvbevidst og vil gerne ses og høres. Målet for æstetikerer er tilfredsstillelse af lyst. Bagsiden er denne livsform er tomhed og livslede.
- En etiker er en person, der handler ansvarligt og sætter parentes om sig selv. Vedkommende engagerer sig i livet og forpligter sig i forhold til sine omgivelser.
- Man kan være religiøs på to måder i Kierkegaards forståelse. Religiøsitet A er den fromme udgave af barnetroen, hvor man deltager i kirkens ritualer, beder til Gud og tager sit liv alvorligt.
- Religiøsitet B er den filosofiske udgave af det religiøse stadie. Her drejer det sig om at forlige sig med det paradoks, at Gud i form af Jesus træder ind i tiden. Det at tro er i denne udgave forbundet med uvished og eksistentiel tvivl, fordi man tror i kraft af og på trods af det absurde.
- Menneskets ånd er i Kierkegaards definition et forhold, der forholder sig til sig selv. Denne selvrefleksion er på den ene side frihedens kilde, på den anden side årsag til angst.
- Kierkegaard skelner som den første mellem frygt og angst. Frygt har et objekt, fx slanger, mørke eller noget helt andet. Angsten har intet som objekt og blotlægger menneskets frihed og endelighed.
- Kan et menneske ikke leve op til egne eller Guds fordringer, bliver det fortvivlet. Det ville i dag kaldes depression eller stress. På Kierkegaards tid talte man om tungsind.
- Ironi er en måde at overkomme fortvivlelse på, humor en anden. Hvor ironien rammer andre, er humoren ofte selvironisk og forsonende.

At blive virkelig

” Det, filosoferne tale om virkeligheden, er ofte lige så skuffende, som når man hos en marskandiser [genbrugsbutik] læser på et skilt: Her rulles. Ville man komme med sit tøj for at få det rullet, så var man narret, thi kun skiltet er blot til salg.

Kierkegaard 1962: 34

Denne bog hedder *Den eksistentielle virkelighed*, hvilket ikke er tilfældigt. For Kierkegaard er det nøglespørgsmålet. Det opdager han under en forelæsning hos filosofen Schelling i Berlin. Kierkegaard finder den tyske filosof kedelig at høre på, men auditoriet er proppet. I lokalet sidder bl.a. Karl Marx og en række folk på vej frem. Men Kierkegaard holder ud og følger 41 forelæsninger, som han udførligt tager noter til. Så magter han ikke mere.

I Schellings anden forelæsning i november 1841 får Kierkegaard en AHA-oplevelse, som sætter skub i arbejdet med hovedværket *Enten-Eller*, der udkommer i 1843. Tiøren falder, da Schelling mediterer over filosofiens forhold til virkeligheden. Det er det, det hele handler om for Kierkegaard. Ikke selve det, vi kalder den fælles virkelighed, men det at individet bliver virkeligt, dvs. bliver bevidst om sin egen eksistens.

Her er det store spørgsmål, hvorfor man i det hele taget er blevet til: "Fra før jeg blev født/ har det store spørgsmål altid været/ hvorfor det blev mig/ og ikke en anden, der fik livet foræret!", synger rocklyrikeren C.V. Jørgensen i "Some like it hot" fra LP'en *Indian Summer*.

Et menneske beder ikke selv om sin eksistens, men modtager den som en gave – en ret belastende gave, må man sige – hvis biologiske begrundelse blot er, at en tilfældig sædcelle har stødt sig vej ind i en tilfældig ægcelle et sted i universet. Ni måneder senere er et barn født, og derefter er det afhængigt af sine forældres omsorg, til det kan klare sig selv.

Om dette grundlæggende eksistensforhold skriver Kierkegaard:

” Ingen vender tilbage fra de døde, ingen er gået uden grædende ind i verden; ingen spørger en, når man vil ind, ingen når man vil ud.

Kierkegaard 1963c, bd. 2: 34

Eksistens kommer af det latinske 'existantia', dvs. at stå ud eller træde frem. Når mennesker er ude af sig selv, kalder man det derfor ekstase. I eksistenstænkningen handler eksistens dels om at være sat ind i verden uden formål. Mennesket er ikke bestemt til noget bestemt. Dels handler begrebet om, at mennesker kan forholde sig til deres egen livssituation og ændre den. Dyr er, mennesker eksisterer, siger Kierkegaard et sted. Hans pointe er, at mennesket er et forhold, der forholder sig til sig selv.

Mennesket er både sin krop og sin bevidsthed. De forholder sig til hinanden. Det særlige ved mennesket er, at det kan forholde sig til dette forhold. Det er derfor mennesket

grundlæggende er frit. Det kan vælge, hvad eller hvordan det vil være, men det kan ikke vælge sine grundvilkår. De er givet. Men man kan forholde sig til sin familie, sin samtid, sit miljø og de mennesker, man møder. Man kan ikke gøre alt, men man kan gøre noget. Bliver man bevidst om denne frihed, kan man virkeliggøre sig selv. Det er denne pointe, der går op for Kierkegaard i hans aha-oplevelse.

Når man står midt i livet, kan det virke kaotisk og uoverskueligt. Man kan ikke læse sit livs roman flere kapitler fremad. Klarheden fortaber sig i nuets kaotiske virvar af muligheder, og de valg, man træffer, gøres nogle gange bevidst, men ofte ubevidst i en impulsiv handling.

I sidste ende træffer valget ofte dig, før du træffer valget. Vælger man bevidst, dvs. forholder man sig til sin livssituation, opdager man samtidig en afgrund af frihed foran en: Principielt kan man gøre, hvad man vil, men valget har konsekvenser, og prisen skal betales, uanset hvad man beslutter sig for. Suget fra fortabelsens afgrund, hvor vi kan miste os selv, melder sig i valgets øjeblik, hvor vores nutid mødes med vores fortid og en mulig fremtid.

Tekst: Halfdan Rasmussen: Noget om at være (1956)

En af dem, der gennem poesi har belyst tilværelsens eksistentialer med humoristisk overskud og klædelig selvironi, er digteren Halfdan Rasmussen (1915-2002). I 1951 udsender han sin første samling af nonsensdigte med titlen *Tosserier*, og den efterfølges af yderligere ni bind med samme titel. Fantasien er frodig og vildtvoksende, stilen effektiv, søgende rytme, ordspil og overraskende vendinger.

Tosserierne er en slags børnerim for voksne. Halfdan Rasmussens eminente verseteknik kommer til sin ret i denne genre, der giver ham spillerum for tankepoesi med et tvist af underfundig humor. De bedste digte udgives efterfølgende med noter i samlingen *Noget om* (1966), der bliver indspillet på LP af Otto Brandenborg. Det gælder fx teksten "Noget om at være", som rammer denne bogs anliggende rent.

Find tekst og opgaver i slutningen af kapitlet (se s. 38).

Spidsborgere og andet godtfolk

- ” Menneskets umiddelbart givne virkelighed er en fortabt virkelighed. Umiddelbart lever mennesket hen i fortabelse eller fortabthed (...) Virkelighedsgørelsens proces består i, at mennesket nok allerede på forhånd er noget bestemt – disse bestemte anlæg og disse miljømæssige forhold – men at det først virkelig bliver det, når det identificerer sig med det, og gør alle den givne virkeligheds elementer til sine.

Sløk 1983: 26-27

Søren Kierkegaard: Forførerens dagbog (1843, uddrag)

Hvor er det skønt at være forelsket, hvor er det interessant at vide, at man er det. Se det er forskellen. Jeg kan blive forbitret ved tanken om, at hun anden gang forsvandt for mig og dog glæder det mig i en vis forstand. Det billede, jeg ejer af hende, svæver ubestemt mellem at være hendes virkelige og hendes ideale skikkelse. Dette billede lader jeg nu vise sig for mig; men netop fordi det enten er virkelighed eller virkeligheden dog er anledning, har det et eget trylteri. Jeg kender ingen utålmodighed, thi hun må dog høre til her i byen, og det er mig i dette øjeblik nok. Denne mulighed er betingelsen for, at hendes billede ret kan vise sig – alt vil nydes i langsomme drag. Og skulle jeg ikke være rolig, jeg som kan anse mig for gudernes yndling, hvem den sjældne lykke blev til del, igen at blive forelsket. Det er dog noget, som ingen kunst, intet studium kan fremlokke, det er en gave. Men er det lykkedes mig, atter at rejse en elskov, så vil jeg dog se, hvor længe den lader sig soutenere*. Jeg dægger* for denne kærlighed, som jeg ikke gjorde det for min første. Lejligheden bliver en fattig nok til del, viser den sig, så gælder det i sandhed om at benytte den; thi det er det fortvivlede, det er ingen kunst at forføre en pige, men en lykke at finde en, der er værd at forføre. – Kærligheden har mange mysterier, og denne første forelskelse er også et mysterium, om den end hører til de mindre – de fleste mennesker, de bruse frem, forlove sig eller gøre andre dumme streger, og i en hånd vending er alt forbi, og de ved, hverken hvad de have erobret, eller hvad de have tabt. To gange har hun nu vist sig for mig og er forsvunden; det betyder, at hun snart oftere vil vise sig. Da Josef har forklaret Faraos drøm*, føjer han til: men det, at du drømte to gange, betyder, at det snart vil gå i opfyldelse.

(...)

Ikke fortryder jeg hvad tid Cordelia koster mig, skønt hun koster mig megen. Ethvert møde kræver ofte lange forberedelser. Jeg oplever med hende hendes elskovs tilblivelse. Selv er jeg næsten usynlig til stede, når jeg synlig sidder ved hendes side. Som når en dans, der egentlig skal danses af to, kun danses af en, således forholder jeg mig til hende. Jeg er nemlig den anden danser, men usynlig. Hun bevæger sig som i drømme, og dog danser hun med en anden; og denne anden det er mig, der for så vidt jeg er synlig til stede er usynlig, for så vidt jeg er usynlig er synlig. Bevægelserne fordrer en anden; hun bøjer sig hen til ham, hun rækker ham hånden, hun flyer, hun nærmer sig atter. Jeg tager hendes hånd, jeg fuldstændiggør hendes tanke, som dog er fuldstændiggjort i sig selv. Hun bevæger sig i hendes sjæls egen melodi; jeg er blot anledning til, at hun bevæger sig. Jeg er ikke erotisk, det ville blot vække hende, jeg er bøjelig, smidig, upersonlig, næsten som en stemning.

(...)

Foråret er dog den skønneste tid at forelske sig i, eftersommeren den skønneste at være ved sit ønskes mål. Der ligger i eftersommeren en vemod, som ganske svarer til den bevægelse, hvormed tanken om et ønskes opfyldelse gennemstrømmer en. I dag har jeg selv været ude på det landsted, hvor om nogle dage Cordelia vil finde en omgivelse, der harmonerer

soutenere: opretholde dægge: vise ømhed Josef har forklaret Faraos drøm: 1. Mosebog, kap. 41

med hendes sjæl. Selv ønsker jeg ikke at deltage i hendes overraskelse og glæde derover, slige^{*} erotiske pointer ville blot svække hendes sjæl. Når hun derimod er ene dermed, da vil hun hendrømme deri, overalt vil hun se hentydninger, vink, en fortryllet verden, men alt dette ville tabe sin betydning, hvis jeg stod ved hendes side, det ville bringe hende til at glemme, at for os er det tidsmoment, hvor noget sådant nydt i fællesskab havde betydning, tilbagelagt. Denne omgivelse må ikke narkotisk hilde^{*} hendes sjæl, men bestandig lade den stige op deraf, idet hun overser det som en leg, der intet har at betyde i sammenligning med hvad der skal komme. Selv agter jeg i disse dage, som endnu er tilbage, at besøge dette sted oftere, for at holde mig i stemning.

(...)

Natten er stille – klokken er tre kvarter til tolv – jægeren ved porten blæser sin velsigelse ud over landet, det genlyder fra Blegdammen – han træder indenfor porten – han blæser atter, det genlyder endnu fjernere fra. – Alt sover i fred, kun ikke elskoven. Så rejser eder da, elskovens hemmelige magter, samler eder i dette bryst! Natten er tavs – en ensom fugl afbryder denne tavshed med sit skrig og sit vingeslag, idet den stryger langs den duggede mark ned ad glaciens^{*} skrånning; også den iler^{*} vel til et stævnemøde – accipio omen[!] – Hvor er hele naturen så ominøs[!] jeg tager varsel af fuglenes flugt, af deres skrig, af fiskenes overgivne slag mod vandets overflade, af deres forsvinden under dybet, af et fjernt hundeglam, af en vogns fjerne raslen, af fodtrin, der genlyde langt borte fra. Ikke ser jeg spøgelser i denne nat, ikke ser jeg det, som har været, men det, som skal komme, i søens barm, i duggens kys, i tågen, som udbreder sig over jorden og skjuler dens frugtbare omfavelse. Alt er billede, jeg selv er en myte om mig selv, thi er det ikke ligesom en myte, at jeg iler til dette møde? Hvo jeg er gør intet til sagen; alt endeligt og timeligt er glemt, kun det evige bliver tilbage, elskovens magt, dens længsel, dens salighed. – Hvor er min sjæl så stemt som en spændt bue, hvor ligger tankerne tilrede som pile i mit kogger, ikke giftige og dog ret i stand til at blande sig med blodet. Hvor er min sjæl kraftig, sund, glad, nærværende som en gud. – Af naturen var hun skøn. Jeg takker dig, vidunderlige natur! Som en moder har du våget over hende. Hav tak for din omhu! Uforvansket var hun. Jeg takker eder, i mennesker, hvem hun skyldte det. Hendes udvikling det var mit værk – snart nyder jeg min løn. – Hvor meget har jeg ikke samlet i dette ene øjeblik, som nu forestår. Død og helvede, hvis jeg gik glip deraf! –

Endnu seer jeg ikke min vogn. – Jeg hører et piskesmæld, det er min kusk. – Kør til på liv og død, om så hestene styrtede, kun ikke et sekund før vi er på stedet.

(...)

Hvorfor kan en sådan nat ikke vare længere? Kunne Alektryon^{*} forglemme sig, hvorfor kan da solen ikke være medlidende nok dertil? Dog nu er det forbi, og jeg ønsker

slige: sådanne hilde: fastholde glaci: skrånende jordvold ile: skynde sig accipio omen: (lat.), jeg modtager varsel ominøs: fyldt af varsler Alektryon: soldat i græsk mytologi, som krigsguden Ares sætter til at stå vagt, mens guden indlader sig i et kærlighedsforhold til kærlighedsgudinden Afrodite

aldrig mere at se hende. Når en pige har bortgivet alt, da er hun svag, da har hun tabt alt; thi uskyld er hos manden et negativt moment, hos kvinden er det hendes væsens gehalt*. Nu er al modstand umulig, og kun så længe den er til, er det skønt at elske, når den er ophørt, er det svaghed og vane. Jeg ønsker ikke at mindes om mit forhold til hende; hun har tabt duften, og de tider er forbi, da en pige af smerte over sin troløse elsker forvandles til en heliotrop*. Afsked vil jeg ikke tage med hende; intet er mig modbydeligere end kvindegråd og kvindebønner, der forandrer alt og dog egentlig ikke har noget at betyde. Jeg har elsket hende; men fra nu af kan hun ikke mere beskæftige min sjæl. Hvis jeg var en gud, da ville jeg gøre for hende, hvad Neptun* gjorde for en nymfe*, forvandle hende til en mand.

Det var dog virkelig værd at vide, om man ikke skulle være i stand til således at digte sig ud af en pige, at man kunne gøre hende så stolt, at hun bildte sig ind, at det var hende, der var ked af forholdet. Det kunne blive et ret interessant efterspil, der i og for sig kunne have psykologisk interesse og ved siden deraf berige en med mange erotiske iagttagelser.

Søren Kierkegaard: *Enten-Eller, Samlede værker, bd. 2. Gyldendal, 1963. Retskrivning moderniseret.*

Opgaver til 'Forførerens dagbog'

1. Find et resumé af handlingen i "Forførerens dagbog", og lav en tidslinje, hvor I indplacerer uddragene og karakteriserer faserne i forførelsen. Tal om, hvad der er let, og hvad der er svært at forstå i teksten – giv et bud på, hvad de svære passager betyder, og hvad der karakteriserer Johannes' sprog.
2. Undersøg ud fra teatermetaforer Johannes' rolle som 'forfatter', 'instruktør', 'skuespiller' og 'anmelder'.
3. Diskutér i grupper, hvad det betyder, at Johannes fremstiller sig selv som 'usynlig'. Hvordan hænger det sammen med Kierkegaards figur æstetikerens, jf. baggrundsafsnittet "Det æstetiske stadie" (se s. 28)?
4. Gå i grupper og opfør en pantomime (1-2 minutter), hvor I forestiller jer et møde mellem Johannes og Cordelia. En pantomime er en teaterform, hvor man blot bruger mimik og gestik, evt. med musikledsagelse.
5. Diskutér på klassen (del evt. op i halvdele), hvornår I selv optræder som æstetikere, og hvad bagsiden kan være ved æstetikerens liv. Hvordan har I det med humor og ironi?

gehalt: substans, væsen heliotrop: en plante Neptun: havgud i romersk mytologi nymfe: kvindelig naturguddom

Faber: Alle os på landet (2021)

Opgaver til 'Alle os på landet'

1. Se musikvideoen på YouTube, og karakteriser samspillet mellem tekst, musik og film – hvilke virkemidler, hvilken effekt?
2. Prøv at bruge begreberne 'æstetik' og 'æstetisk' fra baggrundsafsnittet "Det æstetiske stadie" (se s. 24) om filmen og tekstens lyriske jeg samt digtets 'du'.
3. Hvordan performer eller iscenesætter sangeren sit køn, og hvordan kan teksten ses i forhold til Kierkegaards fremstilling af æstetikerens?
4. Diskuter, om videoen og sangen er forførende? Find et par eksempler på andre sange, film eller litterære tekster, der tematiserer livet som æstetiker.
5. Skriv en strofe eller modstrofe til "Alle os på landet", eller skriv et læserbrev som svar til den æstetiske livsholdning ud fra et aktuelt eksempel.

Søren Kierkegaard: Ligevægten (1843, uddrag)

Min ven!

Hvad jeg så ofte har sagt dig, det siger jeg endnu engang, eller rettere det tilråber jeg dig: enten – eller; aut – aut; thi et enkelt aut, der berigtigende træder til, gør ikke sagen klar, da det, hvorom her er talen, er for betydningsfuldt til, at man kan nøjes med en del deraf, i sig selv for sammenhængende til at kunne besiddes partielt. Der gives livsforhold, på hvilke det ville være en latterlighed eller en art sindssvaghed at anvende et enten-eller; men der gives også mennesker, hvis sjæl er for dissolut⁶ til at fatte, hvad der ligger i et sådant dilemma, hvis en person mangler energi til med patos at kunne sige: enten-eller.

På mig har disse ord altid gjort et stærkt indtryk og gør det endnu, især når jeg således nævner dem blankt og bart, hvori jo ligger en mulighed af at sætte de forfærdeligste modsætninger i bevægelse. De virker på mig som en besværgelses-formular, og min sjæl bliver i høj grad alvorlig, stundom næsten rystet. Jeg tænker på en tidlig ungdom, hvor jeg uden ret at fatte, hvad det er at vælge i livet, med barnlig tillid hørte på ældres tale, og valgets øjeblik blev mig højtideligt og ærværdigt, uagtet jeg i at vælge kun fulgte en andens anvisning. Jeg tænker på de øjeblikke i et senere liv, hvor jeg stod på skillevejen, hvor min sjæl modnedes i afgørelsens stund. Jeg tænker på de mange mindre vigtige, men for mig ikke ligegyldige tilfælde i livet, hvor det gjaldt om at vælge; thi om der end kun er ét forhold, hvor dette ord har sin absolutte betydning, hver gang der nemlig på den ene side viser sig sandhed, retfærdighed og hellighed, på den anden side lyst og tilbøjeligheder, og dunkle lidenskaber og fortabelser, så er det dog altid af vigtighed også i ting, hvor det i og for sig

aut: 'aut – aut', latin for 'enten – eller' dissolut: opløst, ubunden

er uskyldigt, hvilket man vælger, at vælge rigtigt, at prøve sig selv, at man ikke engang med smerte skal begynde et tilbagetog til det punkt, man gik ud fra, og takke Gud, om man ikke har mere at bebrejde sig end at have spildt sin tid. (...)

Og nu, du, du bruger jo ofte nok dette ord, ja det er næsten blevet dig et mundheld, hvad betydning har det for dig? Slet ingen. For dig er det, at jeg skal erindre om dine egne udtryk: et blink, en håndvendning, et coup de mains*, et abracadabra. Ved enhver lejlighed ved du at anbringe det, og det bliver heller ikke uden virkning; på dig virker det nemlig som en stærk drik på en nervesvag. Du bliver fuldkommen beruset i, hvad du selv kalder, højere galskab. (...)

Du har din store glæde af at "trøste" folk, når de henvender sig til dig i kritiske tilfælde; du hører på deres udvikling og nu siger du: ja jeg indser det nu fuldelig, der er jo tilfælde mulige, man kan enten gøre det eller det; min oprigtige mening og mit venskabelige råd er som følger: gør det eller gør det ikke, du vil fortryde begge dele. Dog den, der spotter andre, han spotter sig selv, og det er ikke for intet, men en dyb spot over dig, et sørgeligt bevis på, hvor ledeløs din sjæl er, at din livsanskuelse koncentrerer sig i én eneste sætning "jeg siger bare enten - eller."

Dersom det nu virkelig var din alvor, så var der intet med dig at udrette, man måtte lade dig gå for, hvad du var, og beklage, at tungsind eller letsind havde svækket din ånd. Nu derimod, da man vel ved, at det ikke forholder sig således, fristes man ikke til at beklage dig, men vel til at ønske, at dit livs forhold engang må skrue dig ind i sine bøjler, og tvinge dig til at lade det komme frem, der bor i dig, må begynde den skarpere eksamination, der ikke lader sig nøje med snak eller med vittigheder.

Livet er en maskerade, oplyser du, og dette er dig et udtømmeligt stof til moro*, og endnu er det ikke lykkedes nogen at kende dig; thi enhver åbenbarelse er altid et bedrag, kun på den måde kan du ånde, og forhindre, at folk ikke trænge ind på dig og besvære respirationen*. Deri har du din virksomhed, at bevare dit skjul, og dette lykkes dig, thi din maske er den gådefuldeste af alle; du er nemlig ingenting, og er bestandig blot i forhold til andre, og hvad du er, er du ved dette forhold. (...)

Ved du da ikke, at der kommer en midnatstid, hvor enhver skal demaskere sig, tror du, at livet altid lader sig spøge med, tror du, at man kan liste bort lidt før midnat for at undgå det? Eller forfærdes du ikke herved? Jeg har set mennesker i livet, der så længe bedrog andre, at deres sande væsen derved til sidst ikke kunne åbenbare sig; jeg har set mennesker, der så længe legede skjul, at til sidst vanvid gennem dem lige så modbydeligt pånødte* andre deres lønlige* tanker, som de hidtil stolt havde skjult dem. Eller kan du tænke dig noget forfærdeligere, end at det endte med, at dit væsen opløste sig i en mangfoldighed, at du virkelig blev flere, blev ligesom hine ulykkelige dæmoniske en legio*, og du således havde tabt det inderste, helligste i et menneske, personlighedens bindende magt?

coup de mains: håndvendning moro: morskab respiration: vejrtrækningen pånødte: påtvang lønlige: hemmelige legio: mange. Ordet legion var den romerske betegnelse for en hærstyrke på 6000 mand. Henviser her til den bibelske fortælling om manden, der var besat af mange onde ånder. Se Markus kap. 5 vers 1-15 og Lukas kap. 8 vers 26-39.

Du skulle i sandhed ikke spøge med, hvad der ikke blot er alvorligt, men rædsomt. I ethvert menneske er der noget, der til en vis grad forhindrer ham i at blive sig selv fuldelig gennemsigtig; og dette kan i så høj grad være tilfældet, han kan så uforklarligt være indflettet i livsforhold, der ligger ud over ham selv, at han næsten ikke kan åbenbare sig; men den, der ikke kan åbenbare sig, kan ikke elske, og den, der ikke kan elske, han er den ulykkeligste af alle. Og du gør i kådhed det samme, du øver dig i den kunst at blive gådefuld for alle. Min unge ven! Sæt der var ingen, der brød sig om at gætte din gåde, hvad glæde havde du da deraf?

Men frem for alt for din egen skyld – thi jeg ved ingen sjælstilstand, man bedre kan betegne som fortabelse – stands denne vilde flugt, denne tilintetgørelsens lidenskab, der raser i dig; thi det er det, du vil, du vil tilintetgøre alt; du vil mætte tvivlens hunger i dig på tilværelsen. Dertil danner du dig, dertil forhærder du dit sind; thi det tilstår du gerne, du duer til intet, kun dette forlyster dig, at gå syv gange omkring tilværelsen, og blæse på basunen⁶, og derpå lade det hele gå under, at din sjæl kan blive beroliget, ja vemodig, at du kan få ekko kaldet frem; thi ekko lyder kun i tomhed.

(...)

Valget. Individet bliver sig da bevidst som dette bestemte individ, med disse evner, disse tilbøjeligheder, disse drifter, disse lidenskaber, påvirket af denne bestemte omgivelse, som dette bestemte produkt af en bestemt omverden. Men idet han således bliver sig bevidst, overtager han det alt sammen under sit ansvar. Han hæsiterer⁷ ikke, om han skal tage det enkelte med eller ikke; thi han ved, at der er noget langt højere, der går tabt, hvis han ikke gør det. Han er da i valgets øjeblik i den fuldkomneste isolation, thi han trækker sig ud af omgivelsen; og dog er han i samme moment i absolut kontinuitet, thi han vælger sig selv som produkt; og dette valg er frihedens valg, således, at idet han vælger sig selv som produkt, kan han ligeså godt siges at producere sig selv.

Han er da i valgets øjeblik ved slutningen, thi hans personlighed slutter sig sammen; og dog er han i samme øjeblik netop ved begyndelsen, thi han vælger sig selv efter sin frihed. Som produkt er han indeklemmt i virkelighedens former, i valget gør han sig selv elastisk, forvandler hele sin udvorteshed til indvorteshed. Han har sin plads i verden, i friheden vælger han selv sin plads, det er, han vælger denne plads. Han er et bestemt individ, i valget gør han sig selv til et bestemt individ, til det samme nemlig; thi han vælger sig selv.

Individet vælger da sig selv som en mangfoldig bestemt konkretion, og vælger sig derfor efter sin kontinuitet. Denne konkretion er individets virkelighed; men da han vælger den efter sin frihed, så kan man også sige, at den er hans mulighed, eller, for ikke at bruge et så æstetisk udtryk, at den er hans opgave. Den, der lever æstetisk, ser nemlig overalt kun muligheder, disse udgør for ham den tilkommende tids indhold, hvorimod den, der lever etisk, overalt ser opgaver. Denne sin virkelige konkretion ser individet da som

blæse på basunen: I Johannes Åbenbaring, kap. 8-9, skaber engle Dommedag ved at blæse i basuner.
hæsiterer: tøver

opgave, som mål, som formål. Men det, at individet ser sin mulighed som sin opgave, det udtrykker netop hans suverænitet over sig selv, hvilken han aldrig opgiver, om han end på den anden side ikke behager sig i den højst ugenerede suverænitet, som en konge uden land altid har. Dette giver det etiske individ en sikkerhed, som den, der lever blot æstetisk, aldeles mangler. Den der lever æstetisk, han venter alt udefra. Deraf den sygelige angst, hvormed mange mennesker tale om det forfærdelige i, ikke at være kommen på sin plads i verden. Hvem vil nægte det glædelige i, ret at have grebet heldigt i denne henseende; men en sådan angst tyder altid på, at individet venter alt af pladsen, intet af sig selv.

Den der lever etisk, han vil også se at vælge sin plads rigtigt. Mærker han imidlertid, at han har grebet fejl, eller at der rejser sig hindringer, som ikke står i hans magt, så taber han ikke modet; thi suveræniteten over sig selv opgiver han ikke. Han ser straks sin opgave, og er derfor øjeblikkeligt handlende. Således ser han også ofte mennesker, der frygter for, at de, når de engang forelsker sig, ikke skulle få en pige, der netop er det ideal, der passer for dem. Hvem vil nægte det glædelige i at få en sådan pige; men på den anden side er det dog en overtro, at det, der ligger udenfor et menneske, er det, der kan gøre ham lykkelig.

Den, der lever etisk, han ønsker også at være lykkelig i sit valg. Viser det sig imidlertid, at valget dog ikke er ganske efter ønske, så taber han ikke modet, han ser straks sin opgave, og at kunsten ikke er at ønske, men at ville. Mange, der dog har en forestilling om, hvad et menneskeliv er, ønsker at være samtidige med store begivenheder, at være indviklede i betydningsfulde livsforhold. Hvem vil nægte, at sligt⁶ har sin gyldighed: men på den anden side er det dog overtro at mene, at begivenheden og livsforhold, som sådanne gør et menneske til noget. Den, der lever etisk, han ved, at det, det kommer an på, er, hvad man ser i ethvert forhold, og med hvilken energi, man betragter det, og at den, der således danner sig selv i de ubetydeligste livsforhold, kan opleve mere end den, der har været vidne til, ja part i de mærkeligste begivenheder. Han ved, at der overalt er en danseplads, at selv det ringeste menneske har sin, at hans dans, når han selv vil, kan være ligeså skøn, ligeså graciøs, ligeså mimisk, ligeså bevæget som deres, hvem der blev anvist plads i historien.

Søren Kierkegaard: Ligevægten. I: Enten-eller, Samlede værker, bd. 3. Gyldendal, 1963. Retskrivning moderniseret.

⁶sligt: noget sådant